

**Мавзу: Ўзбекистоннинг
коррупцияга қарши кураш
сиёсати**

А.С.Равшанов

Кириш

1. Коррупцияни белгиловчи омиллар ва унинг келиб чиқиш сабаблари

2. Коррупцияга қарши кураш борасида давлат сиёсатининг асосий йўналишлари

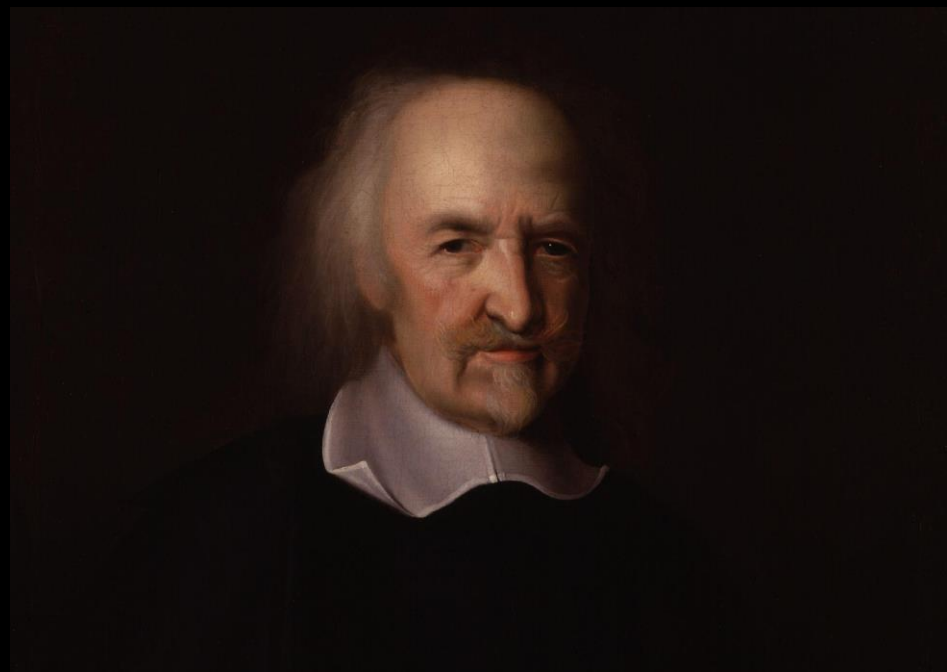
3. Ўзбекистон Республикасининг коррупцияга қарши курашиш тизими ривожланиши

Хулоса

АТАМАЛАР ВА ТУШУНЧАЛАР

- **Кронизм** (фаворитизмнинг дўстона алоқаларга асосланган кўриниши) – дўстлар ёки ишончли шахсларга ноқонуний имтиёзлар тақдим этиш мақсадида ҳокимият ва/ёки обрўсидан фойдаланиш;
- **Монокоррупция** – маъмурий органлар ходимларининг коррупцияга мойиллиги билан боғлиқ ҳолда, одатда, мақсадга эришиш учун ўз лавозимини суиистеъмол қилиш орқали содир этиладиган ноқонуний хаттиҳаракатлари тури.
- **Фаворитизм** – ташкилот ходими бошқа шахс ва/ёки шахслар гуруҳи манфаатларига қараганда битта шахс ва/ёки шахслар гуруҳи манфаатларига устувор аҳамият қаратиши, ташкилотда кадрларни танлаш ва жойлаштириш, лавозимини кўтариш, мукофот пули бериш ва давлат мукофотларига тавсия этиш, таътил бериш ёки сихатгоҳлар ва хорижий сафарларга юбориш, мурожаатлар, шунингдек, иш ва навбатчилик жадвалларини кўриб чиқишда кетма-кетликни йўлга қўйиш билан боғлиқ вазиятларда тартибларга риоя қилмаслик.
- **Шафелик** – ташкилот ходимининг лавозими юқорироқ бўлган бошқа ходим томонидан қулай меҳнат шароитларини яратиб бериш шаклидаги ҳимояси, уни ёқлаб ёнини олиши.

*Коррупция – даврлар оша
ўсиб келаётган илдиз бўлиб,
у ҳар хил орзуҳаваслар
ортидан бирортаям
қонунни менсимасликдир.
Томас Гоббс*

Коррупция (лат. **corrumpere** — маънавий (ахлоқий) жиҳатдан бузиш, разиллаштириш, йўлдан уриш, лат. **corruptio** — пора бериб сотиб олиш; бузилиш, ишдан чиқиш, ахлоқий (маънавий) бузилиш; чириш; сотқинлик, таназзул) - одатда мансабдор шахс томонидан унга берилган мансаб ваколатлари ва ҳуқуқлардан, шунингдек, бу билан боғлиқ расмий нуфуз мақомидан, имкониятлар ва алоқаларидан ўзларининг шахсий манфаатларини кўзлаб қонунчилик ва ахлоқ қоидаларига зид равишда фойдаланишини англатадиган атама.

Коррупцияга қарши кураш тарихи

“Ҳар қандай давлат тузумида энг муҳими – бу қонунлар ва тартиб-қоидалар воситасида ишни шундай ташкил этишки, мансабдор шахслар қинғир йўл билан бойлик орттира олмасин”

“У бой вилоятга камбағал бўлиб келиб, камбағал вилоятдан бой бўлиб кетди”

“Коррупция барқ ураётган жамиятда озодлик узоқ вақт ҳукм суриши мумкин эмас”

“Коррупция – бу шахсий наф кўриш йўлида давлат ҳокимиятини суиистеъмол қилиш”

Коррупциявий ҳолатларнинг пайдо бўлиш сабаблари

Мамлакат иқтисодиёти
асосан давлат томонидан
бошқарилиши

Давлат бошқарув
органларининг халқ
билан алоқалари
узилиб қолганлиги

Халқнинг этник
жихатдан бирдам
эмаслиги

01

02

03

04

05

06

07

Давлат секторида
ойлик маошларнинг
хусусий секторга
қараганда анча
пастлиги

Муайян хизмат
турларида давлатда
якка ҳукмронлик
ўрнатилгани

Иқтисодий
барқарорликнинг
мавжуд эмаслиги

Иқтисодий ривожланиш
(ЯИМнинг аҳоли жон бошига
ўсиши) суръатлари пастлиги

КОРРУПЦИЯГА ИМКОН БЕРУВЧИ САБАБЛАР

Иқтисодий аҳвол:

- Иш ҳақининг камлиги;
- Хизматда шахсий бизнесга алоқадорлик;
- Инсофсиз рақобат ва монополия;
- Давлатнинг иқтисодиётга аралашуви ва бошқалар.

Салбий ижтимоий-маданий муҳит:

- Интизомсизлик;
- Ҳалолликнинг етишмаслиги;
- Жамоатчилик назоратининг етишмаслиги;
- Непотизм;
- Таниш-билишчилик;
- Бефарқлик ва бошқалар.

Институционал тузилмалар:

- Давлат хизматчилари малакасининг пастлиги;
- Бошқарувнинг самарасизлиги;
- Ички ва ташқи назоратнинг сустлиги;
- Бюрократик тўсиқлар;
- Маъмурий тартиб-таомилларнинг мураккаблиги ва бошқалар.

Ҳуқуқдаги бўшлиқлар:

- Қонунларни четлаб ўтиш имконияти;
- Қонунларнинг мураккаблиги;
- Идоравий манфаатларнинг устувоарлиги ва бошқалар.

Жаҳон мамлакатларида коррупцияга қарши курашнинг қуйидаги усуллари мавжуд.

Ички назорат - бу усул бошқарув аппаратининг ўзида назоратни кучайтирувчи тузилмалар (ҳар хил ички инспекциялар ва бошқа назорат органлари тузиш орқали) яратишни тақозо этади. Бу тузилманинг асосий вазифаси ходимларнинг ички этикет қоидаларига риоя қилишини назорат қилишдир. Ҳозирги кунда бизнинг юртимизда ҳам бир қатор ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларида айнан шу вазифани бажарувчи ички тузилмалар яратилган.

Ташқи назорат - бу усулда ижро аппаратидан мустақил тузилмаларнинг мустақиллигини ошириш назарда тутилиб, айнан ушбу тузилмалар орқали коррупцияга қарши самарали кураш олиб борилади. Яъни, суд ҳокимиятининг максимал даражада мустақиллигига эришиш оммавий ахборот воситаларига кўпроқ эркинлик бериш ва ҳ.к.

Сайлов тизими орқали курашиш - демократик давлатларда сайланган вакилларни коррупция учун жазолашнинг асосий усулларида бири кейинги сайловларда унга овоз бермаслик ҳисобланади. Коррупцияга сайловлар орқали таъсир ўтказиш энг самарали усул ҳисобланади.

Коррупциянинг салбий ижтимоий оқибатлари

Инсон ҳуқуқ ва эркинлари кафолатларини издан чиқаради

Жамиятда ижтимоий тенгсизликни юзага келтиради

Аҳолининг, халқнинг олиб борилаётган ислоҳотларга бўлган ишончини йўқотади

Ижтимоий муносабатларда адолатсизликни вужудга келтиради

Аҳоли ўртасида турли хил норозиликларни келтириб чиқаради

Давлат органларининг барқарорлигини издан чиқаради ва бошқалар

Ушбу иллат тўғрисидаги хавотирли мулоҳазалар дунёнинг энг юксак минбарларидан ҳам тез-тез янграмоқда. БМТ Бош қотиби Антониу Гуттериш жаҳон ҳамжамияти коррупция туйғайли ҳар йили 2,6 триллион АҚШ доллари миқдорида зарар кўраётганини таъкидлашининг ўзиёқ масаланинг моҳиятини намоён этиб беради.

КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШДА МАХСУС ВАКОЛАТЛИ ОРГАНЛАРИ

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ
КУРАШИШ АГЕНТЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
БОШ ПРОКУРАТУРАСИ

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
ИЧКИ ИШЛАР ВАЗИРЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИК ХИЗМАТИ

БОШ ПРОКУРАТУРА ҲУЗУРИДАГИ
ИҚТИСОДИЙ ЖИНОЯТЛАРГА
ҚАРШИ КУРАШИШ
ДЕПАРТАМЕНТИ

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

Коррупцияга қарши курашувчи субъектлар тизими

Махсус ваколатли органлар	Умумий ваколатли давлат органлари	Нодавлат субъектлар
Коррупцияга қарши курашиш агентлиги; Бош прокуратура; Давлат хавфсизлик хизмати; Ички ишлар вазирлиги; Адлия вазирлиги; Бош прокуратура ҳузуридаги Иқтисодий жиноятларга қарши курашиш департаменти.	Президент; Парламент; Ҳукумат; Вазирлик ва идоралар; Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари.	Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари; Нодавлат нотижорат ташкилотлари; Фуқаролар.

ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТ ПРИНЦИПЛАРИ:

қонунийлик;

Ватанга садоқат ва
хизмат вазифасига
фидойилик, юклан-
ган функционал
вазифаларини тўлиқ
бажариш, ижро
интизомига қатъий
риоя этиш;

фуқаролар
ҳуқуқлари,
эркинликлари ва
қонуний манфаатла-
рининг устуворлиги;

давлат ва жамият
манфаатларига
содиқлик;

адолатлилик,
ҳалоллик ва
холислик;

коррупциявий
ҳолатларга муросасиз муносабатда
бўлиш ва қарши
курашиш;

хизмат сирини
қатъий сақлаш;

мансаб ваколатла-
рини суистеъмол
қилмаслик;

манфаатлар
тўқнашувига йўл
қўймаслик.

**Жамиятда коррупцияга қарши мурасасизлик маданиятини
шакллантириш бўйича вазифалар**

Аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини
юксалтириш

Жамиятда коррупцияга нисбатан мурасасиз муносабатни
шакллантириш

Давлат органлари ва бошқа ташкилотлар ходимларининг ҳуқуқий
саводхонлигини ошириш

Таълим муассасаларида коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги
ҳуқуқий таълим ва тарбия

Жамоатчилик назоратини
фаоллаштириш

Очиқлик ва ошкораликни
таъминлаш

Коррупция учун жавобгарликнинг муқаррарлигини
таъминлаш

Коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги қонун ҳужжатлари турлари:

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси

Ўзбекистон Республикасининг қонунлари

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг қарорлари

Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари ва қарорлари

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари

Вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларнинг буйруқлари ҳамда қарорлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари

Коррупцияга қарши ички назорат тизими (комплаенс-назорат)ни жорий этишнинг ҳуқуқий асослари

Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 3 январдаги
ЎРҚ-419-сонли Қонуни

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил
27 майдаги ПФ-5729-сонли Фармони

Коррупцияга қарши курашиш бўйича 2021-2022 йилларга
мўлжалланган давлат дастури

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил
29 июндаги ПФ-6013-сонли Фармони

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил
6 июлдаги ПФ-6257-сонли Фармони

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил
6 июлдаги ПҚ-5177-сонли қарори

Бу муҳим!!! “Transparency International” халқаро ташкилотининг 2022 йил учун “Коррупцияни қабул қилиш индекси”да Ўзбекистон яна 20 поғона юқорилаб, 180 мамлакат орасида 126-ўринни эгаллади. Ўзбекистон мазкур индексда сўнгги беш йил давомида барқарор ўсиш (2017 йилда 22 баллдан 2021 йилда 28 баллгача 2022 йилдан 42 баллгача) қайд этиб, минтақадаги тез суръатларда яхшиланиб бораётган давлатлар қаторида эътироф этилди.

- “**Transparency International**” (ТИ)нинг Коррупцияни қабул қилиш индекси (Corruption Perception Index – CPI) мамлакатлардаги коррупция даражаси ва унга қарши курашиш борасида амалга оширилган ишларни баҳолаб боровчи индекс.
- Коррупцияни қабул қилиш индекси экспертлар ва ишбилармон доираларнинг **давлат секторидаги** коррупцияга доир аниқ масалалар бўйича баҳоларини акс эттирувчи 13 та манбадан олинган маълумотларга асосланади. Юқорида қайд этилган 13 та манба орасидан Ўзбекистон қуйидаги 7 та рейтингларда баҳоланади.
- Улар: Bertelsmann Foundation Transformation Index; Economist Intelligence Unit Country rating; Freedom House Nations Transit Rating; Country risk rating – Global Insight; CPIA – world Bank; Rule of Law Index – World Justice Project; Annual report on democracy – project “Diversity of democracy” халқаро рейтингларидир.

СРІ юқорида таъкидлаб ўтилган индексларнинг қуйидаги маълумотларидан ташқари, барча маълумотларини таҳлил қилади:

Фуқароларнинг
коррупция ҳақидаги
тасаввурлари

Солиқ
фирибгарлиги

Ноқонуний
молиявий
оқимлар

Коррупцияга мойил
бўлган шахслардан
олинган
маълумотлар

Пул ювиш
ҳолатлари

Хусусий сектордаги
коррупция ҳолати

Хусусий сектордаги
коррупция ҳолати

Коррупцион ҳулқ-атворнинг ўзига хос белгилари:

маргинал маконда мавжуд бўлган, ахлоқнинг кучли таъсирига учрамаган жамоатчилик фикрига таянади;

жамиятнинг турлича гуруҳ ва қатламларида салбий ижтимоий шароитлар таъсири остида юзага келиб, кейин тарқалади ва ҳулқнинг барқарор қоидаси ва мотиви сифатида мустаҳкамланади;

индивидуал манфаатдорлик позицияси кучли бўлади;

коррупциявий ҳулқ-атвор намоён бўлишининг оқибатигина жамиятда хавф-хатарни келтириб чиқаради;

коррупциявий ҳулқ-атворга нисбатан ахлоқнинг таъсир доираси ҳуқуққа нисбатан кенг бўлади.

КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ СИЁСАТИНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

Тарғибот ва таълим

Коррупциянинг олдини олиш

**Коррупцияга
чек қўйиш ва жавобгарлик**

Коррупцияга қарши кураш борасида халқаро ҳуқуқий асослари шаклланиши

1

АҚШда 1883 йилда
Фуқаролик давлат
хизмати Пендлтон
Қонуни қабул қилинган.

2

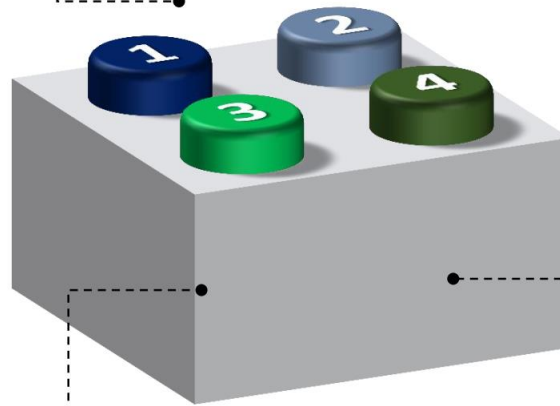
Британия империясида
1889 йилда «Давлат
идораларида порахўрликка
қарши курашиш
тўғрисида»ги Қонун қабул
қилинган.

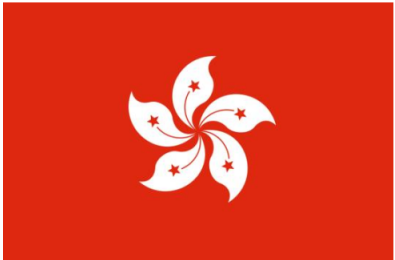
3

Сингапурда 1960 йилда
“Коррупцияга қарши
курашиш тўғрисида”ги
Қонун қабул қилинади.

4

АҚШда 1970 йилда
“Уюшган жиноятчиликка
қарши курашиш
тўғрисида”ги (РИКО)
Қонуни қабул қилинади.

Гонгконг

“Мол-мулкингни
пора эвазига
орттирмаганингни
исботла!” деган
тамойил
ўрнатилди

Қоррупцияга қарши кураш
бўйича Комиссия фаолияти
устидан зиёлилар ва
тадбиркорлардан иборат
жамоатчилик назорати жорий
этилди

XX аср ўрталарида
Гонгконг коррупция
“ботқоғига ботиб қолган”
(давлат ҳокимияти
органлари 94%
коррупциялашган) эди

1974 йили М.Мюррей
мустақил ҳеч қайси
давлат органига
бўйсунмайдиган
Қоррупцияга қарши
кураш бўйича
Комиссияни тузди

Маҳаллий ОАВ томонидан эркин
тарзда коррупция билан боғлиқ ҳар
қандай янгиликларни эълон қилиш
ва журналистик суриштирувлар олиб
бориш фаолияти тўлиқ равишда
таъминланди

1. Коррупцияни белгилловчи омиллар ва унинг келиб чиқиш сабаблари

Коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик - коррупция аломатларига эга бўлган, содир этилганлиги учун қонун ҳужжатларида жавобгарлик назарда тутилган қилмиши тушунилади

“Коррупция” атамаси “бузиш, тизимни издан чиқариш, пора эвазига оғдириш” деган маънони англатадиган латинча “corruptio” сўзидан келиб чиққан

Коррупция — шахсинг ўз мансаб ёки хизмат мавқеидан шахсий манфаатларини ёхуд ўзга шахсларнинг манфаатларини кўзлаб моддий ёки номоддий наф олиш мақсадида қонунга хилоф равишда фойдаланиши, худди шунингдек бундай нафни қонунга хилоф равишда тақдим этиши тушунилади

Коррупциявий жиноятлар келиб чиқишининг бир неча омиллари мавжуд

Антропологик омиллар	Иқтисодий омиллар	Ижтимоий омиллар
<p>Инсоннинг зиддиятли табиати, эзгулик ва ёвузликнинг доимий кураши, инсоннинг кам куч сарфлаб кўпроқ фойда олишга интилиши ва ш.к.</p>	<p>Тадбиркорлик фаолиятининг юқори даражадаги трансакциявий харажатлари (“қонунга бўйсунуш баҳоси”), бозор хўжалиги доирасидаги рақобат, иқтисодиётнинг турли секторларининг нотекис ривожланиши, ва бошқалар.</p>	<p>Жамиятнинг ижтимоий табақалашуви, “хавф гуруҳлари”нинг мавжудлиги, меҳнат қонунчилигининг бузилиши, муҳожир ишчилар, аёллар ва ўсмирлар меҳнатидан фойдаланишда ижтимоий адолат принципларига риоя этилмаслиги ва ҳ.к.</p>
1	2	3

Коррупциявий омиллар

Ҳуқуқий омиллар	Ахлоқий омиллар	Сиёсий омиллар
<p>тадбиркорликнинг ҳуқуқий асоси номукамаллиги, бозор хўжалигининг ўзгариб боровчи шарт-шароитлари билан мавжуд қонунчилик базаси ўртасида зиддият мавжудлиги, уй хўжалигининг тартибга солинмаслиги ва ш.к</p>	<p>қонунчилик ҳамда тадбиркорликнинг ахлоқий асослари ўртасидаги зиддиятлар, давлат ва жамият, давлат ва индивид манфаатлари ўртасидаги зиддиятлар; миллий анъаналарнинг ҳисобга олинмаслиги, диний қоидаларнинг таъсири ва бошқалар.</p>	<p>ҳокимият ва йирик капитал ўртасидаги ўзаро муносабатлар, олигархиянинг шаклланиши, ҳокимият кучи ҳамда иқтисодий фаолиятга таъсир кўрсатишнинг кучга асосланган усуллари ўртасидаги нисбат.</p>
4	5	6

Коррупция бир нечта турлари мавжуд

Маиший коррупция

Асосан мансабдор шахслар ва давлат хизматчиларининг кундалик иш фаолиятида фуқаролар билан муносабатларида кенг тарқалган

Ишбилармонлик коррупцияси

Ҳокимият вакилларининг тадбиркорлик субъектлари билан муносабатларида учрайди

Олий ҳокимият органлари коррупцияси

Сиёсий ҳукмрон доиралар ҳамда одил судлов тизими фаолиятида учрайди

E'tiboringiz uchun rahmat!